

Naturskyddsföreningen
Nacka

Boo Miljö- och Naturvänner

Nacka kommun
Miljö- och stadsbyggnadsnämnden
Planenheten KFKS 2016/756
131 81 Nacka

2018-03-15

Samrådsyttrande på Förslag till Detaljplan för Knutpunkten, Orminge, fastigheterna Orminge 52:1 m.fl. i Boo, Nacka kommun, KFKS 2016/756.

Boo Miljö- och Naturvänner och Naturskyddsföreningen i Nacka har tagit del av samråds-handlingarna gällande förslag till Detaljplan för Knutpunkten, Orminge, fastigheterna Orminge 52:1 m.fl. och vill lämna följande synpunkter.

Val av planförfarande

Planen hanteras med standardförfarande vilket innebär att planen anses stämma överens med översiktsplanen, att den är förenlig med länsstyrelsens granskningsyttrande av översiktsplanen och att planen inte har ett betydande allmänintresse eller i övrigt är av stor betydelse. Vi kan inte se att kommunen i planhandlingarna motiverar sitt ställningstagande angående val av planförfarande vilket gör att vi inte vet hur man resonerat i frågan. Detta är i sig en brist.

Planen berör ett stort område i ett välbesökt centrum med en för allmänheten mycket viktig kollektivtrafiknod. Dessutom är det en i förhållande till platsen idag massiv bebyggelse som föreslås och karaktären på området ändras i grunden. I Regeringens proposition 2013/14:126, En enklare planprocess, utvecklas kriterierna för de olika planförfarandena.

Där skriver regeringen att *”Med uttrycket av betydande intresse för allmänheten avses sådana planförslag som kan antas angå en större krets människor som inte redan kommer att underrättas om planförslaget i egenskap av sakägare eller boende i anslutning till planområdet. Ett område som används av allmänheten för rekreation och friluftsliv har t.ex. ett större intresse för allmänheten än ett område som från början är otillgängligt. Förändringar av vissa betydelsefulla kulturmiljöer kan också vara av betydande intresse för allmänheten. Därigenom avses inte enbart kulturhistoriskt värdefulla miljöer, utan även sådana miljöer eller byggnadsverk som har ett stort lokalt intresse.”*

I planbeskrivningen sägs att *”Delar av Orminge bedöms idag som ett bebyggelseområde med särskilt kulturhistoriskt värde för kulturmiljövården. Planområdet ligger inte inom den del som*

utpekats som särskilt värdefullt, men angränsar till detta och utgör en betydelsefull del av uttrycket för dåtidens planeringsideal.” Alltså borde det falla under områden med stort lokalt intresse som regeringen skriver i propositionen. I miljöredovisningen står att planförslaget innebär ”negativa konsekvenser för Orminges tidstypiska och välbevarade zonindelning som är representativa för stadsplaneringen under 1960- och 70 talet. Likaså innebär de föreslagna byggnadshöjderna, mellan 4-9, men även upp till 20 våningar negativa konsekvenser för områdets säregna karaktär. Ianspråktagande av områdets talldungar innebär negativa konsekvenser för en av områdets karaktäristiska stadsbyggnadskvalitéer.” Planen har negativa konsekvenser för sådana kulturmiljövärden som enligt regeringen borde föranleda att planen bedöms ha ett betydande allmänintresse.

Likadant är det med de naturområden som berörs av planen. I planbeskrivningen framgår att *”Naturmarken minskar och naturområdet i mitten av planområdet ändrar karaktär från naturmark till grönt gångstråk. De rekreativa värdena längs gångstråket minskar när ytan krymper. Området kommer ligga i slagskugga av föreslagen bebyggelse större delen av tiden, vilket påverkar upplevelsen.”* Även detta talar för att det finns ett betydande allmänintresse av planen.

Vidare framgår det i propositionen att allmänna platser med ett verkligt betydande allmänintresse, *”t.ex. i fråga om gågator, torg och parker som uppskattas och används av många, bör det vara obligatoriskt att planen handläggs med utökat förfarande.”* Detta torde rimligen vara tillämpligt på den nu aktuella detaljplanen.

I ovan nämnda proposition sägs också att *”med uttrycket av stor betydelse avses sådana planer som omfattar större områden, planer som reglerar många motstridiga intressen, särskilt känsliga miljöer eller som är av principiellt intresse.”* Föreliggande detaljplan innebär ökande trafikmängder och därmed mer buller och luftföroreningar samtidigt som fler människor kommer att bo och vistas i området. Detta betyder enligt vår mening att planen är av stor betydelse.

Vi menar att planen har ett betydande allmänintresse och är av stor betydelse och borde hanteras med utökat planförfarande.

Svaghet i detaljplanen – oklara lösningar för kollektivtrafiken

Föreningarna ställer sig fortsatt positiva till att utveckla och bygga ut redan etablerade stadsdelscentrum, som har fungerade service, handel och kollektivtrafik och Orminge Centrum behöver förnyas och utvecklas, frågan är bara på vilket sätt. Vi anser att exploateringsgraden och utbyggnadstakten redan i programmet var för hög och nu är den föreslagna exploateringen i Detaljplan för Knutpunkten ännu högre. Detaljplanen ingår i den första etappen av utbyggnaden av Orminge Centrum.

Till grund för förslaget ligger Detaljplaneprogram för Orminge Centrum i Boo, antaget hösten 2015. Vi anser att detaljplaneprogrammet arbetades fram för snabbt och inte var tillräckligt utrett och underbyggt. Vi hade helst sett att en fördjupad översiktsplan med en miljökonsekvensbeskrivning gjorts. Ett program är visserligen inte bindande, men nu kan vi konstatera att flera nya beslut tagits, som skiljer sig från det antagna programmet. Frågan är i vilken grad och hur kommande planer kommer att ändras och hur helheten förändras.

Flera viktiga utredningar har tillkommit efter programskrivningen och förslaget för Detaljplan för Knutpunkten är bra underbyggt. Men fortfarande kvarstår frågetecken rörande kollektivtrafiken, oklarheter som kan få stora konsekvenser om de inte löses innan planen förverkligas. Blir det en förlängning av tunnelbanan med tunnelbanestation i Orminge och var ska bussterminalen ligga? Det är en svaghet i detaljplaneförslaget att så stora och avgörande frågor för rörelsemönster och trafikflöden inte är beslutade.

- *Var kommer entréerna till en eventuell tunnelbanestation att ligga? I detaljplanehandlingarna sägs bara att "Detaljplanen omöjliggör inte en eventuell framtida tunnelbaneförlängning i tunnel med stationsuppgångar i Orminge centrum."*

- *Var är bussterminalen tänkt att placeras?*

I planprogrammet beskrivs två alternativa utformningar av den planerade bussterminalen, en inbyggd bussterminal i kvarteret söder om Hantverkshuset och en öppen bussterminal längs med Kanholmsvägen. I detaljplanehandlingarna sägs att detaljplanen ska möjliggöra en utveckling av öppen bussterminal längs Kanholmsvägen och att planförslaget innebär *"en utvecklad bytespunkt för bussresenärer"*. Handlingarna är otydliga huruvida den presenterade lösningen för bussarna är den slutgiltigt valda eller inte.

Några i detaljplaneförslaget avgörande ändringar från detaljplaneprogrammet kan nämnas.

- *Naturslänten försvinner.* Träd, framför allt tallar, mellan husen är ett av Orminges karaktärsdrag. I programmet markeras naturmarksslänten söder om Hantverkshuset som karaktäristisk och värd bevarande. Ändå ingår den inte i naturvärdesinventeringen och detaljplaneförslaget innebär att befintlig mark och vegetation försvinner.

- *Utövägen förlängs genom Hantverkshusets kvarter ut till Mensättravägen.*

- *Ny rondell är föreslagen där Utövägen möter Mensättravägen.* Varför har rondellen längre söderut på Mensättravägen flyttas från läget i programmet och varför rondell? Rondellen är ett stort ingrepp i berget och naturmarken kring vattentornet, bedöms rondellösningen som nödvändig?

- *20-våningshus vid panncentralen och 4-9-våningshus i Kv Hantverkshuset och Kv Utövägen.*

Naturvärden försvinner

Naturvärdesinventering saknades i programskrivningen, vilket vi kritiserat. I det nu aktuella detaljplaneförslaget Knutpunkten konstateras i planbeskrivningen helt kort att naturvärden försvinner och natur i spridningskorridorer försvinner. Huvudsakligen gäller det naturmark mellan panncentralen och Kanholmsvägen, naturmark i slänten vid Hantverkshuset och i den föreslagna platsen för rondellen Utövägen/Mensättravägen.

En naturvärdesinventering har gjorts, men varför har inte naturmarken i slänten söder om Hantverkshuset inventerats? Gissningsvis för att planarkitekterna bestämt att den ska bebyggas och kommer att ersättas med ett mindre parkområde och därför inte anses behöva inventeras. Detta är en bakvänd ordning och jämför inte naturvärden med andra planförutsättningar. Likaså tyder det lilla inventeringsområdet precis där rondellen Utövägen/Mensättravägen är

föreslagen på att inventeringens avgränsning är dikterad av planförslaget och inte tvärtom. Det är tyvärr fortfarande så i Nacka kommun att naturinventeringar ofta är något som slängs in efteråt, istället för att vara en förutsättning som andra förutsättningar i underlaget för planeringen.

Naturvärdesinventeringen redovisar *påtagliga naturvärden* i inventerade områden. Vi har i våra inventeringar i området kring vattentornet med samma inventeringsmetod gjort bedömningen *höga naturvärden*, vilket kan bero på att vi har inventerat ett större inventeringsområde och därmed fått med fler naturvärdesarter och viktiga strukturer. Det är något som pekar på en risk med alltför små inventeringsområden och det stärker ytterligare argumenten för att redan i programskedet göra inventeringar i större sammanhängande naturområden.

Vi har i vår inventering konstaterat förekomst av ett flertal naturvårdsarter varav flera rödlistade i området runt Orminge vattentorn. Naturvärdena fortsätter sedan i ett stråk ner till Mensättra våtmark och vidare mot Abborrträsk och det oskyddade skogsområdet söder om Mensättra våtmark. Vi nämner detta för att betona att även de mindre naturområdena i Orminge är viktiga som s.k. ”stepping stones” för spridning av arter mot mellan ovan nämnda områden och Skarpnäsområdet. Vi delar helt bedömningen i miljöredovisningen att *”Förutom att enskilda naturvärden eller arter påverkas negativt av planen bör man också se till de kumulativa effekter som planen bidrar till. En minskning av naturmarksytor och fragmentering av spridningskorridorer påverkar den biologiska mångfalden negativt även i ett större perspektiv.”*

Vi vill här särskilt uppmärksamma den troliga förekomsten av raggbock i skogen runt Orminge vattentorn. Vi har påträffat ett flertal kläckhål i tallågor.

Inget skydd för befintlig vegetation och mark finns föreslaget i detaljplanen, förutom en **n1**-markering väster om panncentralen. **n1**-markeringen innebär att marklov krävs för fällning av tallar med en stamdiameter över 0,3 meter mätt 1,3 meter över mark. Återigen vill vi påtala vikten av att stamdiameteren sätts till 0,15 meter. Mindre träd är viktiga på sikt, de är en resurs för framtiden som inte ska gallras bort.

Orminges karaktär och identitet förvanskas

Nacka kommun formulerade utbyggnadsmålen för Orminge med orden *”Ett detaljplaneprogram för Orminge centrum antogs hösten 2015 med mål om ett levande, tryggt och attraktivt stadsdelscentrum för boende, besökare och företag samt utveckling av Orminges karaktär och identitet.”*

Vi instämmer i den analys som görs i i samrådshandlingarna av vad som utmärker och karaktäriserar dagens Orminge: *”Den ursprungliga visionen för Orminge var låghusstaden. Området gavs en luftig och småskalig planering. Det fanns en ambition om att skärgårdsnaturen skulle få dominera och stor hänsyn togs till områdets topografi och markterräng. Idag finns bevarade talldungar och bergshällar som ett uttryck för detta. Delar av Orminge bedöms idag som ett bebyggelseområde med särskilt kulturhistoriskt värde för kulturmiljövården.*

Planområdet ligger inte inom den del som utpekats som särskilt värdefullt, men angränsar till detta och utgör en betydelsefull del av uttrycket för dåtidens planeringsideal.” ...”Bebyggelsen i Orminge förhåller sig till landskapet och den karaktäristiska hällmarkstallskogen finns bevarad mellan byggnaderna ända intill centrum. Två landmärken i närhet till planområdet är panncentralens höga, smala skorsten och vattentornet Svampen. Snedkabelbron utgör ett landmärke inom planområdet. Dessa tre utgör tillsammans med tallarna Orminges karaktäristiska landmärken.”

Men frågan är om Orminges karaktär och identitet verkligen utvecklas i den föreslagna detaljplanen? Kommunen ger en bild av planförslagets konsekvenser för kulturmiljö och landskapsbild som går helt emot den egna analysen och vi instämmer i stort i den bilden: *”Planförslagets slutna kvarter innebär att Orminges tidigare så avläsbara zoner blir svårare att avläsa. Kvartersbebyggelse innebär en helt ny typ av stadsplaneringsstruktur än den som tidigare funnits i området. Detta innebär negativa konsekvenser för Orminges tidstypiska och välbevarade zonindelning. Likaså innebär de föreslagna byggnadshöjderna negativa konsekvenser för områdets säregna karaktär. Ianspråktagande av områdets talldungar och naturmark innebär negativa konsekvenser för en av områdets karaktäristiska kvalitéer. Panncentralens dominans kan påverkas till följd av tillkommande stora och höga volymer. Planområdet får en ändrad karaktär med mer tät och hög bebyggelse. Nya landmärken tillkommer och gamla landmärken får mindre betydelse.”*

Planförslaget går emot Orminges öppna luftiga låga bebyggelsen och det karaktäristiska inslaget av naturmark med tallar och berghällar försvinner. Att panncentralens dominans som landmärke kan påverkas av att ett 20-våningshus lika högt som panncentralens skorsten byggt kloss in på panncentralen är närmast en underdrift. Vi anser inte heller att den illustrerade arkitekturen är en utveckling av den säregna betongarkitekturen från 60-talet som präglar Orminge.

Alternativförslag

Vi finner det mycket märkligt att kommunen inte använder sig av den egna analysen för att lyckas i sin målsättning utan i stället presenterar ett förslag som går tvärtemot. Analysen är ju inget självändamål i sig, men tyvärr är detta ett mönster i mycket av planeringen i Nacka. Och tyvärr blir då målsättningen tomma ord, som inte följs upp i praktisk handling.

Om man skulle följa målsättningen och dra slutsats av analysen skulle alternativet till samrådsförslaget vara en måttlig exploatering med lägre byggnader i Orminge, som inte dikteras av krav i en eventuell tunnelbanas influensområde och som tar tillvara naturmarken, det karaktäristiska inslaget av skärgårdsnatur. Naturmarken i slänten söder om Hantverkshuset bör vara kvar och all naturmark väster om Kanholmsvägen från panncentralen och söderut bör lämnas intakt. Inget 20-vånings bostadshus vid panncentralen, möjligen ett parkeringshus i 2-3 plan.

Hade en fördjupad översiktsplan med miljökonsekvensbeskrivning gjorts, vilket vi helst sett, så hade alternativförslag måst utarbetas.

Lokalt miljömål motverkas

Av detaljplaneförslagets miljöredovisning framgår planens konsekvenser för kommunens lokala miljömål. Anmärkningsvärt är att detaljplanens genomförande bedöms motverka Nacka kommuns lokala miljömål *Ett rikt växt- och djurliv* på grund av påverkan på lokala naturvärden.

För övriga miljömål som *God bebyggd miljö*, *Ett rent vatten*, *Frisk luft* och *Begränsad klimatpåverkan* bedöms utbyggnaden inte komma att motverka de lokala miljömålen förutsatt att de i miljöredovisningen föreslagna åtgärderna genomförs.

Miljömålet **Ett rikt växt- och djurliv** innebär att ”Nacka ska ha ett attraktivt och varierat landskap med en bevarad mångfald av djur och växter. För att uppnå målet ska Nacka kommun arbeta för ett varierat landskap med en hög grad av biologisk mångfald, ekosystemtjänster och rekreativa kvaliteter. Kommunens egen skrivning i miljöredovisningen är tydlig.

”Utbyggnadsförslaget innebär att större delen av den naturmark som idag finns inom planområdet kommer att försvinna.

I detaljplaneområdets sydvästra delar finns idag ett kuperat område med hällmarkstallskog där naturvärdena främst består av äldre tallar (ca 150 år), tallticka (NT) och spår av vedlevande insekter. Området är del av ett större naturvärdesobjekt med påtagligt naturvärde (kommunalt intresse för naturvärden) som också utgör en spridningskorridor för rödlistade svampar och vedlevande insekter (Rapport Naturvärdesinventering Orminge centrum, Nacka kommun, Enviro 2017-10-09). Naturvärdet på platsen kommer att påverkas negativt i och med att många träd tas ner vid exploateringen. Även placeringen av industriområdet bakom panncentralen (markerat med J i detaljplanekartan) innebär en negativ påverkan eftersom flera äldre tallar på sikt troligen kommer att behöva fällas om marken ska användas för t.ex. upplag. Redan idag finns skador på flera av träden. Den mindre yta naturmark som sparas i planen består till stor del av yngre träd och är omgiven av icke-kommunal mark vilket gör den svårskött.

Kvarter Knutpunkten halverar den naturmarksyta som idag ligger norr om parkeringen och som mot Hantverkshuset främst präglas av äldre tallar medan lövträd såsom asp, sälg och björk dominerar i söder. Samtidigt breddas Kanholmsvägen och ett gångsvarsområde skapas väster om Mensättravägen. Byggnaderna i kvarter Knutpunkten är placerade dikt an parkmarken vilket gör att ytterligare träd kommer att behöva fällas. Solstudier visar att det natur/parkområde som blir kvar kommer att vara beskuggat större delen av året.

Äldre hällmarkstallskog finns också öster om Mensättravägen där en ny rondell kommer att byggas. Skogen är en del av ett större område där det finns registrerade fynd av rödlistade arter såsom tallticka (NT) samt spår av reliktböck (NT) och raggböck (NT) - arter som visar på en lång kontinuitet av gammal skog. De vägslänter som är utpekade som naturmark i planen innebär inte att naturvärden sparas utan kommer tvärtom att påverka naturvärdena i området negativt eftersom värdefulla träd tas ner.

Slutsatser och rekommendationer: Planförslaget lämnar lite kvar av den naturmark som finns på platsen idag och som främst består av äldre tallar i del av lite större sammanhängande områden men också enstaka utspridda grupper av träd. Placeringen av byggnaderna tätt inpå park- eller naturmark som finns i eller utanför planen gör att flera träd kommer att behöva fällas i genomförandeskedet. Prickmarken bör därför utökas 2-5 meter runt byggnaderna.

Solstudier visar att parkområdet mellan husen kommer att vara beskuggat större delen av året vilket kan komma att påverka de träd som blir kvar negativt. Rondellen vid Mensättravägen har en stor slänt och det vore i det här fallet positivt om slänten kan minskas och värdefull natur på så sätt bevaras.

Förutom att enskilda naturvärden eller arter påverkas negativt av planen bör man också se till de kumulativa effekter som planen bidrar till. En minskning av naturmarksytor och fragmente-

ring av spridningskorridorer påverkar den biologiska mångfalden negativt även i ett större perspektiv.

Påverkan av detaljplanens genomförande bedöms därför motverka Nacka kommuns lokala miljömål Ett rikt växt- och djurliv.”

Lokalklimatet

Lokalklimatet förändras i och med byggandet av höghusen.

Solstudier visar att de höga byggnaderna beskuggar kraftigt såväl gårdar som gatumiljöer. Största delen av innergårdarna kommer att ligga i slagskugga under en stor del av året. Utredning föreslår att höjden på de omgivande byggnaderna sänks, att avstånden mellan byggnaderna förlängs och att lättare och mer reflekterande material används för de fasader som utsätts för mycket solljus. Risk finns att dagsljuset inomhus inte uppfyller kraven. Separat utredning föreslås.

Vindstudier visar däremot att vindklimatet förbättras genom att fler nya byggnader bryter vinden. Turbulens bakom höghusen förväntas enligt utredaren inte bli problem.

Vad gäller **buller och luftföroreningar**, så kommer de generellt att kraftigt öka med ökad exploatering och ökande mängd trafik med personbilar, godstransporter, kollektivtrafik etc. och kräva en mängd åtgärder för att klara gränsvärdena.

Sammanställning av våra synpunkter

- **planen bör hanteras med utökat planförfarande**
- **Orminges karaktär och identitet förvanskas**
- **en naturvärdesinventering för hela Ormingeområdet bör göras**
- **planförslaget motverkar lokala miljömålet *Ett rikt växt- och djurliv***
- **de kumulativa effekterna i denna och övriga planer i programområdet gällande naturvärdena, buller och luftföroreningar är inte redovisade**
- **svaghet i planen är oklart läge för bussterminal och eventuell tunnelbanestation**
- **exploateringen är för hög**

Vi anser att den föreslagna detaljplanen behöver omarbetas så att mer naturmark bevaras och byggnadshöjderna sänks. Nytt planförslag måste föregås av ett beslut om eventuell tunnelbana till Orminge.

För Boo Miljö- och Naturvänner

Kerstin Lundén
ordförande kerstin.lunden.natur@gmail.com

Ulla Brunö
vice ordförande ulla.bruno@telia.com

För Naturskyddsföreningen i Nacka

Ronny Fors
ordförande ronny.fors@naturskyddsforeningen.se